

SPY LAV!

PŘEKLADATELÉ LITERÁTI AUTOŘI VYKLADAČI

PÁTEK 3.1. 2003

č. 5

Alexandr Isajevič Solženicyn: Z černé kuchyně KGB

Zdá se, že teď bych měl sedět ve Vermontu a psát Uzly. Chyba lávky, neboť příměří se sovětským komunismem v žádném případě není možné. Když mlčím já – nemlčí oni. Mé americké projevy z roku 1975 je zřejmě hrozně rozezlily: tak rovnou, od plic a hlavně s takovou nevidanou odezvou jim pravdu do tváře ještě nevetl nikdo. Došla jim jedna věc: když mě už včas nezlikvidovali, musí na mě teď aspoň nakydat co nejmíc špíny. Dosud prodávaly sovětské agentury po celém světě (kromě SSSR) a v mnoha jazycích knihu mé první ženy. Ušila ji horkou a tupou jehlou – těch pár nechutností mě těžko mohlo zkompromitovat. A když si to KGB uvědomila, sesmolili ještě další knihu, oficiální sovětské vydání¹; to znamená, že se poprvé odhodlali k útoku proti mně v mé vlasti. Já jsem se neměl hodně dlouho o knize dovědět, abych na ni nereagoval, ale pan autor ztratil hlavu a poštou mi ji poslal s vítězoslavným věnováním. Málem mě ožehla, když jsem ji vzal do ruky. . . Okamžitě musím protestovat! Když už šíří tyhle lži o mně mezi mými krajany, musím odpovědět!

Od okamžiku, kdy se Souostroví GULAG objevilo v tisku, čekal jsem, kdy začnou zuřivě mlátit kolem sebe a především vyvracet samu existenci GULAGu. Překvapili mě, neboť si pět let proti mně nevymysleli nic kromě dosti nudných brožur tiskové agentury, které zadarmo rozdávali v západních metropolích. Milionový, vykrmený, drezírovaný a natrénovaný stalinsko-brežněvovský aparát si před Souostrovím sedl na zadek: nic nedokázal vyvrátit, nic zproblematizovat. Přestože měl k dispozici tisíce per, všechny archivy, jež nebyly spáleny, ba i času uběhlo už víc, než co jsem já strávil prací na Souostroví, nikdo, vůbec nikdo se neozval! Protože nemají co odpovědět. Bezpečnost se snažila vytrást něco ze starých, dosud žijících muklů – aspoň ti aby se ohradili, že to tak nebylo. Jenže v celém podsovětském Rusku se nenašel nikdo kromě jediného M. P. Jakuboviče. Ale ani toho – podle zákonů sterility marxleninského aparátu – nemohli použít jako oficiální autoritu, protože nebyl rehabilitován. I mého bývalého spoluvězně a bývalého kamaráda Vitkeviče protáhli několika interview – nejdřív v amerických novinách, pak ve finském rozhlase, potom ještě někde a ještě komusi. A jelikož byl už zas Vitkevič uvědomělým členem KSSS, říkal vše, co po něm straničtí bossové chtěli: „V táborech to vůbec nebylo špatné“, „v knize je všechno překrouceno a obráceno naruby“, „on sbíral fakta zvláštním způsobem – bral jen ta, která z něj mohla udělat velkého spisovatele, kdežto fakta, jež se mu nehodila, zahažoval“ – a podobné nesmysly. A tak nakonec vyrukovali s Tomášem Řezáčem. Na 215 stránkách se dovídáme, jak je Lubjanka spravedlivá, dobrá, dokonce citlivá a její vyšetřovatelé „vážení a inteligentní lidé“. „Copak je možno utajit týrání tisíců občanů nebo úplné zničení desítek tisíc lidí? Ne, to je vyloučeno. Žádná státní bezpečnost není tak dokonalá, aby dokázala umlčet úplně všechny.“ Běda, bol-

¹T.Řezáč, Spirála Solženicynovy zrady, Moskva, Progress, 1978

ševici vždycky po pravdě hlásali, že pro ně neexistuje nic, co by nedokázali. . .

O běžném lágřiku se od Řezáče dovídáme: „dozor téměř nulový, režim velice mírný, nikdo nikomu nic nepřikazuje“ – a dokonce: „trestanci se zde cítí blaze“. „V etapách a sběrných věznicích je docela dobrá strava.“ „Sovětské tábory nikdy a v žádném smyslu slova nebyly tábory smrti, naopak se vyskytly i případy, kdy pracovní brigády dostávaly obložené chleby s černým kaviárem!“ Na téma této kladné socialistické reportáže je prý Řezáčův autorský kolektiv (míni tím ‚své‘ oddělení na Lubjance) ochoten střetnout se s autorem z očí do očí. Všichni tito lidé totiž seděli pět let nad mými třemi vydanými díly Souostroví a něco tam přece najít museli. I našli. . . Že: „Trestné roty vybudovaly betonové základy našeho vítězství u Stalingradu.“ – „Možná, že kapitán Rudé armády Solženicyn neví, že trestné roty sice nebyly ozbrojeny samopaly, ale pěchotní zbraně měly.“ (Odkud tedy pochází rčení: jít na jistou smrt?) „Možná Solženicyn ani neví, že u Stalingradu operovaly i mohutné tankové síly a Čujkovova armáda. . .“ Přitom stačí umět číst. Červen a červenec 1942, jižní křídlo naší fronty odmítalo jít znovu jako v roce 1941 na jistou smrt. Ale po kapitulaci Rostova vydal Stalin rozkaz č. 227 (27. července): rychle zformovat z dezertérů – trestné roty. Bezmezný strach vojáků dostat se do těchto rot byl účinnější než chaos na frontě. Tak se staly trestné roty *betonovými základy* našeho vítězství. „V roce 1918 vlastně žádné NKVD (jak tomu Solženicyn říká) neexistovalo, NKVD bylo založeno až 10. července 1934, tudíž žádný Věstník NKVD roku 1918 vycházet nemohl. A to je celý Solženicyn – samé výmysly.“ Takový je ovšem celý kolektiv státní bezpečnosti. Ach ouvej, to je ale hanba, neznat rodokmen vlastního Orgánu, ač odkojen jeho mateřským mlékem. NKVD perfektně fungovalo od listopadu 1917 a jeho lidovým komisařem byl Grigorij Ivanovič Petrovskij. (Jen prolezte důkladněji své knihovny a Věstník tam určitě najdete.) Ovšem Felixu Edmundoviči se podobná rozdvojenost nelíbila a podřídil NKVD své Čece – od 16. března 1919 se stal Dzeržinskij zároveň i lidovým komisařem vnitra. A později celý lidový komisariát pohltil sám. Píšu o tom ostatně v Souostroví (d.3., kap.1), jenom číst se musí. I jinak ještě dotírají: co to má prý znamenat, ty zkazky o mučení při výsleších, které jsem vyslechl od cizích lidí? Proč nenapsali vzpomínky ti, co byli mučeni až k smrti, že ano? – Tak nějak to v Americe otiskl (on sám už málem z onoho světa) Alexandr Dolgan. A objevují se i další knihy těch, co jakoby zázrakem mučení přežili.

Tak to je asi tak všechno, co na mé Souostroví GULAG za pět let Sověti špendlíčkem vyhrabali. Zato od prvního dne nezanedbávali ani jiné a snazší metody pronásledování: až odrovnají a zašlapou do bláta autora, pak zrezaví snad i Souostroví. Zpočátku měli nepřeborné možnosti, dokonce mě fyzicky měli v hrsti, ale jako by se jim už nedostávalo sil, aby mě definitivně zlikvidovali, mysleli si, že postačí invektivy. Ale teď, když mě vyhodili ze svého hnízda, klenba moci nade mnou se otrásla, když teď vystrčili drápy, muselo to stát za to. Zpočátku doufali, že za rok už se bude na Západě můj věhlas rovnat nule. Když ale viděli, jak se Souostroví čte nad očekávání v milionových nákladech a že se na mě nezapomnělo, že mě vyhnání nezničilo, ponořili se do špinavých lží o mně s novou silou. Ovšem stihl je historický trest: protože komunistický aparát za desetiletí své existence vystříkal tolik jedu, současná konzistence této látky zřídla a invence škorpioních mozků ochabla. Zatím toho zkusili hodně: třídní původ, národnost, neexistující zajetí, odvelení celé baterie do rukou nepřítele, nacistický policajt, gestapák – a teď už si marně lámali hlavu, co by si na mě vymysleli ještě ohavnějšího než

spolupráci přímo s nimi! Napomáhání jim, v očích všech těm nejhorším gaunerům! (Konečně jim došlo, že pro ruské lidi je spolupráce s komunistickým režimem ostudnou věcí.) Ale když to člověk vezme z jiné stránky, má tento jeduplný aparát – ve srovnání s umělcem – jednu obrovskou výhodu (jako ostatně všichni záškodníci): umělec je už od přírody duše otevřená, někdy až moc. V Souostroví jsem nijak nešetřil ani sebe a každou pochybnost o svém počínání svěřil jsem hned papíru. Marná sláva, jednou jsem byl důstojník a některé věci se rozuměly samy sebou, o těch se nediskutovalo, a tak se člověk vlastně od ostatní důstojnické branže nijak mimořádně nelišil; to se týká i hypotetických úvah, co se dá ze mě a mně podobných zelenáčů v tomhle věku vypěstovat. Proto jsem se ani chvíli nerozpakoval vylíčit dopodrobna, jak mě v lágru nutili ke spolupráci s KGB a dokonce mi už vymysleli krycí jméno agenta, které jsem ani jednou nepoužil – žádné udání jsem nenapsal. Považoval jsem za nepoctivé mlčet o tom a taky jsem si myslel, že by to leckoho mohlo zajímat z té spousty lidí, co se je snažili lanařit nejen v lágru, ale i na svobodě. S dobrými dvěma třetinami sice nepohnuli, ale bezpečnost jimi přesto hypnotizovala masy. Mým hlavním cílem bylo celou knihou a všemi detaily v ní poukázat na to, *jaké věci* se dají provést s člověkem. Vysvětlit lidem, že dělicí čára mezi Dobrem a Zlem neustále po lidském srdci osciluje. V době, kdy se na mě nadávky a kletby valily ze všech stran, to bylo krátce před vyhoštěním, 2. února 1974, prohlásil jsem veřejně²: „Na ÚV, v KGB a u vydavatelů našich novin, kde jde dnes Souostroví z ruky do ruky, nikdo nemůže pochopit, že jsem v této knize řekl o sobě ty i nesoukromější a nejhorší věci, mnohem horší než o jiných, a že má kniha není vlastně pamfletem, ale výzvou k pokání.“ Jenže ÚV a KGB tohle nechápala, nechápe a chápat nebude (proč taky!), nepřijdou k rozumu ani natolik, aby si rozmysleli, než s něčím vyrukují, jestli si neudělají ostudu (stejnou jako s mou „korespondencí“ s Orechovem nebo s nestoudným zfalšováním „udání“ z roku 1952). Pokud se kágébákům něco červená, jsou to jejich prsty, ruce až po loket, ale rozhodně ne tváře.

Teď ovšem vychází najevo, že je ani tyhle neúspěchy neodradily. Dovídám se, že kolektiv státních expertů nezahálel, ale rozhodl se pro mé nesmiřitelné a definitivní zničení metodou vědeckou: pro kompletní proměnu Alexandra Solženicyna, jeho předků i potomků. Jako když vyměníte kostky v mozaice – od první do poslední – a vznikne umělý mrtvý had ze seskládaných šupin. Pilně na tom pracovali. Předělali dědečka, otce, všechny strýčky, matku, jenom kvůli nim předělali i dny mého dětství, mládí a jinošství, zkreslili všechny situace, všechny motivace mých činů, detaily mého chování do té míry, abych já nebyl já a můj život jako by nikdy nebyl prožit. Tím samozřejmě dostaly jiný smysl i mé knihy – vždyť právě kvůli mým knihám tohle všechno podnikali, já osobně jsem pro ně význam neměl. A z jejich bádání vzešla dokonce samostatná kniha (na její obálce se dokonce dvojmo objevil snad kvůli větší přesvědčivosti žlutákový cejch). Jméno autora Řezáč (cizinec, taky dobře!), nakladatelství Progress, závrtně krátká výrobní lhůta (od podepsání rukopisu do sazby 10 dní), náklad ovšem neuveden, možná o něm dosud ani nepadlo rozhodnutí, a stejně nejasné zatím bylo i poslání knihy: mají to risknout, dát do prodeje rovněž pro sovětské čtenáře a tím definitivně zabudovat mé prokleté jméno do jejich mozků? Zatím se rozhodli pro rozšiřování knížky v síti speciálních prodejen v hlavním městě, kde je obyvatelstvo už stejně zkažené a mé jméno určitě zná. Ale co Západ – strkat knížku emigrantům zdarma jako dárek? nebo se pustit do cizojazyčných překladů?

²Trkalo se tele s dubem, Academia, str. 552

A nebude se Solženicyn s nakladatelstvími soudit? Soudit se nebudu, to mohou být klidní. Pravou hodnotu není nutno porovnávat s odpadem na právnických vážkách. A pak – je vůbec myslitelný soudní proces se sovětským Drakem? (Do lágru nás taky posílal bez soudu.) Ještě neobjevených, nezachycených nebo už vyzkoušených, ale nezlomených svědků jsou v mém životě stovky, protože i můj život je nefalšovaný, ať si mozaikou jeho padělků mávají jak chtějí. Jenže všichni ti svědkové jsou pod sovětským zámekem a já nemám právo odhalovat je a posílat rovnou na popravu. Jenže až přijde doba, kdy se bude smět mluvit beze strachu, kdo z nich asi ještě bude mezi živými? A proto pomluvy padají na úrodnou půdu, pokud je rozsévá totalitní stát; v otevřené společnosti se proti osočení může každý ohradit, může jej vyvrátit zcela protikladnou informací, publikací náležitěho dokumentu, archivních záznamů a korespondence. Komunistický kodex zákonů nic takového nepripouští – není kam se obrátit, a kdyby se vás někdo pokusil zastat, hrozí záhuba i jemu. Nejsem první. Všichni, úplně všichni nepřátelé komunismu byli jedovatou mocí zkompromitováni už při jejím triumfálním nástupu. Tak byl v SSSR poplíván každý odsouzený, pokud měl jen trochu jméno – od Palčinského, Šljapnikova, profesora Pletňova až k Ogurcovovi a Ginzburgovi v současnosti. A my jsme se potom snažili a snažíme se dodnes tu špínu z nich smývat. Takže – co teď? Odpovědět? Proti mně toho bylo za ty roky napsáno tolik – a nikdy jsem neodpovídal. Dělal jsem si své. Ani když sovětská tisková agentura vydala dva sborníky špinavostí o mně a zadarmo je rozšiřovala v několika jazycích, ani tehdy jsem neprotestoval. Ale když si teď představím miliony svých krajanů. . . V SSSR není k sehnání ani Souostroví, ani Tele, pouze produkce nakladatelství Progress. A po mé smrti spousta faktů upadne v zapomenutí – ovšem bláto, v němž mě vyváleli, přisychá, nedá se jen tak seškrábnout. Vždyť kdo je autorem všech těch pomluv? Nejmocnější síla v současném světě. V bitvě nikdy nevíš předem, kam s tebou nepřítel smýkne. Svě obrazy ze současného literárního boje jsem začal psát u sebe v Rožděstvu před jedenácti lety. Copak jsem mohl tušit, že po jedenácti letech, už na jiném kontinentě, budu nucen doplnit stránky této knihy o své daleké předaleké dětství a prožitý život, tolik znetvořený nepřítelem. Krácel jsem po něm jak po smrdutém doutnajícím spáleníšti, jdu a jdu, až mi načichnou tím smradem šaty, kůže, vlasy – ale pořád nad tím mávám rukou jak nad dotěrnou hloupostí. Až náhle pochopím, že ze sebe musím to bláto smýt, očistit se, protože jinak se mi špína zažere do kůže, do smrti se jí nezavím, a dokonce i po smrti ulpí na synech a vnucích. No ovšem, přísloví praví: lež má krátké nohy. Třeba po těch jejich špinavostech nezůstane nakonec ani stopy. Ale máme tu taky jiné přísloví: není kouře bez ohýnku. Přitakává spíš Progressu. Kolik let budu asi muset pátrat v čekistické kuchyni, abych mohl s naprostou jistotou konstatovat, že o n i vyrábějí kouř chemicky, bez ohýnku?

Tak kdopak je to ten Řezáč? Čech a částečně dokonce snad disident: zúčastnil se prý v roce 1967 vzbouřeneckého sjezdu Svazu českých spisovatelů, roku 1968 spolu s dalšími svobodomylnými Čechy emigroval (měl už tehdy úkol od tajných, nebo až později, to je otázka), spolu se svými soukmenovci sedm let zatracoval sovětskou okupaci – pak jedné noci ze Švýcarska zmizel a už za čtyřicet hodin veřejně vystoupil v československém rádiu, kde českou emigraci poplival a vyzradil prakticky každý detail jejich života a práce. Rusové o takových lidech říkají „kam vítr, tam plášt“. Pro inteligentní lidi vlastně už není co k téhle charakteristice dodat. Ostatně on sám hned na titulní stránce vyjadřuje „hlubokou vděčnost Svazu spisovatelů SSSR, Svazu novinářů SSSR, tiskové

agentuře Novosti, Inturistu, Socturistu a všem sovětským občanům, kteří ho přijímali, ač cizince, neobyčejně vstřícně, a ochotně mu poskytovali bez jakýchkoli obav rozhovory“ zaznamenávané stenograficky či na magnetofon. Ne abyste měli panu Řezáčovi za zlé ošklivý nevděk, že zapomněl poděkovat sovětské Bezpečnosti, neboť v každé z těchto institucí sedí její pracovníci, a on měl dokonce povoleno rozmlouvat i s penzisty KGB, což je jinak kvalifikováno jako „porušení služební disciplíny“, a s „představiteli sovětského soudnictví“. Teď už víme od rostovského majora KGB Borise Ivanova³, že Řezáč odjížděl do Rostova s šéfem moskevské skupiny pro zvláštní úkoly KGB a s majorem české STB Václavem Šílem. Tam byl seznámen vedoucím pracovníkem KGB s vybranými materiály, nadto tendenčně a jednostranně komentovanými. Tento scénář byl ve všech situacích stejný, neboť tak zněly přísné pokyny z centra. Akce měla patřičný efekt – objevila se kniha Tomáše Řezáce. . . Od Borise Ivanova ke mně dokonce posmrtně dorazil jeho vlastnoruční záznam (později než jeho vzpomínka, takže se v Teleti neobjevil), kde vyjmenoval všechny účastníky pokusu o vražedný úklad spáchaný na mé osobě v roce 1971. Když přijel z Moskvy šéf skupiny Rogačov Vjačeslav Sergejevič, kryla ho tisková agentura Novosti – měl od ní pověření a vizitku korespondenta. Příмым pachatelem byl „podplukovník Gostěv, zdá se, že křestním jménem Viktor. Po operaci byl jmenován rezidentem kontrarozvědky v Bulharsku“ – vida, kam až se po neúspěchu se mnou táhla stopa spásného „bulharského deštníku“, který zabil později v Londýně Georgije Markova! Gostěv tam „pracoval se sovětskými občany a cizinci na Zlatých Pískách, rezidenci měl ve Varně“. A ještě něco – „pomocníkem Rogačova byl Gusev Vladimír“ (pozn. 1994).

Ovšem tento Žvanil, tento lhář nemá v úmyslu napsat jakýsi můj vědecky se tvářící životopis, ale (což je určitě dílkem dvojmo žlutáckého Progressu): hned na první straně prohlašuje, že „patřil k úzkému kruhu Solženicynových přátel, ba co víc, byl jeho spolupracovníkem. Protože dostatečně poznal spisovatele. . .“ a zmínil spoustu sešitů pod názvem Besedy se Solženicynem (má o nich i poznámku pod čarou), hojně z nich nyní „cituje“. Ať si člověk zvyká jak chce na čekistické manýry, stejně si na ně nezvykne a čeká ho nové překvapení! Přece si nikdo nemůže vymyslet, že někoho dobře zná, když v ů b e c nikdy s tím člověkem nepřišel do styku? Je to nepředstavitelné, ale tento lhář se mnou nepromluvil nikdy ani jediné slovo, a přitom roztrousil po celé knížce, jak bouřlivě se mnou diskutoval, jak „seděl za stolem vedle mne“, jak jsem ho „neurvale chytal za knoflík“, jak jsem se chystal prodat mu ledničku, jak „při jedné z našich schůzek mi Solženicyn řekl“, že on, Tomáš, byl „v prvních dnech po našem seznámení prostě okouzlen“ a hlavně: „když jsem přišel na návštěvu“, seděl prý laureát ve filigránském křesle Ludvíka XV. (jinak byl „byť zařízen moderním nábytkem“), na nohou měl pantofle podobné láptím z carských dob, na tvářích mu plály souchotinářské skvrny, hlučně usrkával čaj, nikomu v pokoji nedovolil, aby se z číší, jež stály na stole, napil ohnivě nazlátlého vína, nikomu nedovoloval klást otázky, své hrdelní vykřikování provázel rozevlátými prorockými gesty. . . A já jsem přitom autora této knihy vůbec neznal, nestiskl jsem mu ruku, ani naše pohledy se nepotkaly, natož aby byl mým blízkým spolupracovníkem nebo přítelem. Dokonce je otázka, zdali mě on vůbec někdy z dálky spatřil v nějaké širší společnosti. Mezi české emigranty jsem přišel třikrát; jednou v březnu, krátce po vyhoštění, na besedu k manželům Holubovým – a o tom se Řezáč rozepisuje nejvíc, třebaže tam nebyl, a bez ohledu na paměť třiceti lidí přesunuje tuto besedu z března na kvě-

³Trkalo se tele s dubem, Academia, str. 559

ten; podruhé do české galerie (i tuhle návštěvu přesunul z března na duben); potřetí na masový mítink na náměstí, pořádaný u příležitosti šestého výročí okupace Československa – možná že tam někde ve tmě byl i on. (Připouštím, že oklamal i své šéfy: mohl jim nalhat už z Curychu, že úkol je splněn, že se se mnou seznámil. A jelikož šéfové měli přehled o jeho pohybu a na březnovou besedu k Holubovým ani do galerie se dostavit nemohl, jednoduše zfalšoval datum.) Je ovšem pravda, že o seznámení se mnou velmi usiloval – Frau Holubová se za něj neustále přimlouvala: prý skvělý český básník, jehož snem je přeložit do češtiny Pruské noci; co se ruštiny týká, není příliš silný v kramflecích, ale my mu uděláme podstročník. Ať to tedy zkusí. Ale právě kvůli tomu s vámi nutně musí mluvit! seznámit se s vámi, je mu hrozně líto, že nemohl přijet na naši besedu. Ne. Po čase: už překládá! ale musí se s vámi sejít! Teď to nejde. Neměl jsem zájem, jakživ jsem ho neviděl. Naléhání bylo častější a častější – až jednou přišla Frau Holubová s vykulenýma očima: „Zmizel. Manželka je zoufalá, jeho tělo hledají v curyšském jezeře.“ A druhý den už to vřelo v celé české kolonii: promluvil do pražského rádia! (Proto tak spěchal s naším seznámením.)

Ale pro básníka-velkého kombinátora je hračkou všecko si vymyslet. Má podoba? – tu zná z fotografií, těch je spousta. Co jsem mu říkal? – to vykrade z mých knih. V mnoha případech opisuje celé pasáže trochu jinými slovy z Telete, z Dopisu vůdcům nebo improvizuje na témata Zpod balvanů. Jen různé důvěrně přátelské intimity si vymýšlí: „Pojedu do Ameriky, mám v úmyslu zlikvidovat Fulbrighta a (zčásti) senátory.“ Ale s čím si náš Žvanil neporadil, to byl můj rodinný život a domov. Kde jsem všude jezdil, to mohl vyčíst z novin, a: „v Americe navštěvoval Solženicyn instituce, které tak či onak podléhaly CIA“ (a to: Senát, knihovnu Kongresu, odborářské centrum, Columbijskou univerzitu, Divejevský klášter a Tolstojovskou farmu). Ale když si s ním přátelsky povídám v Curychu? Tady mu nesmíte mít za zlé, že si nic nevymyslel – ani o rodinu, ani o dům, ani o nábytek okem nezavadil. A zbyla mu jen standardní detektivková výbava: zatažené záclonky v autě, dva Češi jako ochranka (žádné záclonky ani ochranka neexistovaly). „Každé ráno odjížděl na daču a její poloha zůstávala přísně utajena dokonce i před manželkou.“ (Přitom v novinách vyšla odtamtud řada fotografií s ženou a pod čtvrtým dodatkem Telete byl podtitul *Sternenberg*.) Takže můj „curyšský spolupracovník“ se vyhýbá jako čert kříži kupodivu právě curyšským historikům. Zato všecko ostatní z mého života – to je hotová lavina příběhů. Nutno mu prominout, že je nevypráví popořádku: „Nějak se mi nechtělo do životopisu tak nízkého člověka jako je Alexandr Solženicyn. A tak jsem zvolil poněkud neobvyklou literární formu. . . Zavrhl jsem přísný chronologický sled.“ No ovšem. Takhle je to o tolik snazší! Časová osa je něco jako lodní stěžň – spolknout se nedá, ohnout se nedá, ukousnout se nedá, autora svazují přesná data, přesná místa, musel by líčit zcela zbytečné epizody, jak se tehle Solženicyn probíjel na frontu z obklíčení nebo jak umíral v onkologickém pavilonu ve vyhnanství a sám. Žvanil zvolil jinou metodu: lyrický chaos. Tytéž epizody rozkouskoval a roztrousil po celé knížce, aby vzbudil dojem, že se děje pořád jedno a to samé, a odradil snaživé čtenáře, aby si dali tu práci sebrat a poskládat je zas dohromady. A tvrdí neustále totéž a donekonečna to kvůli přesvědčivosti opakuje. V podstatě celá knížka ignoruje chronologii a systém. Usnadníme čtenáři práci a vyjmenujeme to hlavní, co se našemu Žvanilovi podařilo odhalit:

1. Dědeček – strašný tyran celého okolí, tajemně zmizel.
2. Otec – bělogvardějec, popraven rudými.
3. Strýček – darebák a zloděj.

-
4. Solženicyn trpěl od dětských let záchvaty.
 5. Už jako dítě – antisemita.
 6. Odmalička chorobně ctižádostivý.
 7. Zbabělec. „Nejbojácnější člověk, jaký se dá vůbec potkat.“
 8. Zloděj.
 9. Nemravný.
 10. Zrádce mezi spisovateli.
 11. Nechal se schválně zavřít – koncem války prohnane nastrojil své vlastní zatčení.
 12. Snažil se dostat za mříže své přátele a známé (ale hodná a moudrá KGB se nikoho ani nedotkla).
 13. Během pobytu v trestním táboře – horlivý udavač.
 14. Licoměrně vyhledával samotu pod záminkou literární tvorby.
 15. Všechny knihy, zvláště Souostroví GULAG, napsal z nenávisti a touhy po slávě.
 16. „Pro Solženicynovu literární metodu je typická konjunkturální lež.“
 17. Velectěnou KGB nalákal špinavým trikem, aby mu zkonfiskovala jeho archiv.
 18. Podlým taktizováním se vyhnul cestě do Švédska pro Nobelovu cenu.
 19. Vychytralým manévrováním přiměl KGB, aby se zmocnila jeho ukrytého Souostroví – a touto cestou ji přiměl, aby ho vyhostila ze SSSR.
 20. „Ve všem, co Solženicyn říká a píše, se projevují nepopíratelné příznaky duševní choroby. Mohl by zajímat leda psychiatra.“ (Poslední diagnóza by byla docela přijatelná, jenomže *před* vypovězením.)

Toto zdaleka nejsou všechny plody Řezáčova bádání, ale to hlavní nechybí. Následuje důkazní materiál. Připomíná jednu ruskou předrevoluční komedii Blábol, kde se například inscenuje jakoby nekonečné tažení mocné armády tím způsobem, že všeho všudy asi půl tuctu vojáků operně parádním krokem hrdě pochoduje přes scénu, za kulisou se však bojovníci okamžitě příkrčí (divák je ale vidí) a peláší se zase zařadit za posledního bojovníka. Stejně si počíná i Žvanil. Kdyby měl obejít všechny svědky Solženicynova života, kam by se poděl, to by ho zahltilo, a kde by je taky všechny sehnal – beztak by mu napovídali bůhvíco. . . A kdoví jestli by se uráčili ztratit s ním slovo. . . Ale Tomáš přišel, jak na to: celým tím fantasticky zruďným životem Alexandra Solženicyna procházejí ponejvíce jeho spolužáci, kamarádi ze školních let: Kirill Simonjan, Koka Vitkevič, Šura Kagan a rovněž Solženicynova žena Nataša Rešetovská. Marně ovšem sháněl nějaké vysokoškoláky ze Solženicynových studií nebo profesory, rovněž nikdo s ním nebyl na frontě u jeho jednotky, neznaly ho ani desítky důstojníků, ani obyčejní vojáci. Neznali ho ani spoluvězňové, ani ti, co s ním byli v lágru a ve vyhnanství, ani kolegové ze škol, kde učil, ani lidé ze spisovatelského prostředí (snad kromě Lva Kopeleva). Abych nezapomněl, jednu mou kolegyni z vysoké, ze stejného ročníku, přece jen objevil, jmenovala se Marie, ale jméno po otci už si nepamatoval, a že mají lidi taky příjmení, rovněž pominul. Žvanil si ji zkrátka vymyslel, a za svou děravou hlavu se ani neomlouvá. Zato mu právě tahle Marie vyprávěla nesmírně cennou epizodu ze Solženicynova mládí: zkazku o krokodýlu a škorpiónovi (škorpión byl samozřejmě Solženicyn). Toť vše. Ostatní kamarádi ze školních let ovšem procházejí celým dílkem. Jsou prověřeni. Všichni předem souhlasili a spolupracují (Vitkevič mu poskytl několik interview, Simonjan napsal vlastní brožuru proti Solženicynovi, Rešetovská celou knihu – a Žvanil jí dokonce děkuje, že mu laskavě dala svolení navázat na

ni vlastním vyprávěním). Ale znectít člověka jenom počínaje dětstvím a konče smrtí je málo. Od té doby, co v naší zemi zvítězilo marxistické myšlení, technika zostuzování vždycky začíná rodiči a prarodiči.

Tímto receptem se řídí i Žvanil. Rodokmen autorovy matky ho příliš nezajímá, jména se liší, a tak Tomáš pomine i matčina dědečka. Ale nemůže si nechat ujít bohatství Zachara Fjodoroviče Ščerbaka (taurského pastýře, zbohatlého na lacino propachtované půdě severokavkazské stepi), po celé Kubáni proslulého svou štedrostí a dobrým srdcem (po revoluci ho 12 let živili bývalí dělníci), a proto jeho veškerý majetek – 2000 hektarů půdy a 2 tisíce ovcí připsal mému rodnému dědečkovi Semjonu Jefimoviči Solženicynovi, obyčejnému rolníkovi ze vsi Sablinské, kde se nikomu o takovém bohatství ani nezдало, a přiřazuje navrch 50 podruhů (neměli jsme ani jednoho, hospodářství obstarával dědeček a jeho čtyři synové): „. . . člověku proslulému svou krutostí daleko široko za hranicemi svého statku“ (s dovolením samoty, ale na koho byl asi krutý – na své děti? na svůj dobytek?), „měl v kraji velkou moc a mohl si dovolit všechno“ (a co vlastně? dal například nejmladšího syna na gymnázium a pak na univerzitu – na tomhle se podepsala prastará legenda, že v Rusku si mohly dovolit studovat jen děti boháčů, i když tomu tak dávno nebylo a v Rusku studovaly na vysokých školách tisíce „sociálně slabých“ většinou na státní stipendium). Ale co by si o něm tak Tomáš ještě vylhal? Dědeček z otcovy strany – to je tučné sousto. Jak ovšem znectít starého sedláka, který ze své vesnice ani nevystřčil nos? Leč kágébácký kolektiv se nevzdává: „Po Říjnové revoluci se dlouho skrýval a pak zmizel beze stopy.“ To se to lže o nebožtíkovi! Semjon Solženicyn žil a umřel ve své chalupě – začátkem roku 1919. Jeho ves Sablinskou Žvanil ani nepoznal (nechtěl si na špatných cestách vytrást duši). . . Během necelého roku navštívily rodinu Solženicynových čtyři smrti (neštěstí nikdy nepřichází samo) – začalo to úmrtím mého otce 15. června 1919, dlouho na sebe nedala čekat ani smrt druhého syna Vasilije, následovala dcera Anastázie a starý otec. Rodinu Solženicynových Žvanil nezvládl, dokonce neznal ani jména otcových bratrů, natož sester, ani jejich počet. Ale o jekémsi bratrovi se přece jen zmiňuje: „. . . bohužel se mi nepodařilo zjistit ani datum jeho narození, dokonce ani jeho jméno, ale byl to bandita. Vyjížděl na hlavní silnici okrádat pocestné a vykrádat vozy. Nikdo už se nikdy nedoví, jak skončil.“ Ovšem – „je to jen nezaručená zpráva.“ Ale co to, Žvanile? Nezaručená zpráva přece nepatří do vědecké knihy! Rozhodně ji nijak nezdobí. Dva zbylí bratři Solženicynovi, Konstantin a Ilja, hospodařili v Sablinské až do příchodu loupeživých kolektivizátorů. Jeden z nich naštěstí pro něho zemřel těsně před rozkulačením, ale celá jeho rodina i druhý bratr byli v rámci akce vyhnáni na Sibiř. Nicméně hoši svého dosáhli – knokaut, a jaký efektní: Alexandr Solženicyn pochází z rodu banditů! A následkem je „další hluboký šrám na jeho charakteru: Solženicyn se nemůže vychloubat svými příbuznými jako jiní mladíci. . . a tím nabývá jeho strach z lidí gigantických rozměrů“.

Tohle tedy tají! Ne bohatého dědečka, ne otce důstojníka, ale strýčka banditu! Rajská hudba pro ty, kdo nevědí, že banditi byli oblíbenými členy komunistické strany před revolucí (takzvaní „exové“) a úspěšnými spolupracovníky Čeky po ní! Banditi byli často rovněž čtveráckými hrdiny mladé sovětské literatury v období jejího rozkvětu. Kriminálníci vždycky byli pro sovětský režim blízkou sociální vrstvou. Když poplivat, tak poplivat pořádně, aby nějaký ten chrchel koupil taky otec rodiny. Hlavní je otec. Jakou lež si vymyslet na něj? Tady by Žvanilovi byla chronologie zvláště

na obtíž, ale bez ní se mu to švindluje jedna radost: otec prý nezemřel šest měsíců před mým narozením, ale tři měsíce po něm (žádná data samozřejmě), a je to prý „všeobecně známo“; Tomáš ho zkrátka potřeboval dostat do období, kdy už zuřila občanská válka – musel být zavilým bělogvardějcem a zabit musel být rudým mečem. Ale v očích bezpečnosti by to pořád nebylo ono, kdyby nepřispěchal na pomoc Kirill Simonjan. Nejdříve svou brožurou, pak v dlouhých přátelských besedách se Žvanilem, kde mu zcela otevřel srdce: „Taisija Zacharovna (moje matka – A. S.) se jemu jedinému (Simonjanovi) svěřila, že Isaj Semjonovič Solženicyn byl za občanské války odsouzen k trestu smrti.“ Dokonce tohle: nepadl v čestném boji, ale byl popraven. Hrůza, rodnému synovi to matka neprozradila, ani nikomu na zemi, jen cizímu klukovi, a právě ten měl předat zprávu potomstvu. . . . Ach Kirille, Kirille! Jak jsi jen mohl takhle znectít nebožku mámu, pokořit nebožtíka tátu – co jsme ti udělali? Jsi opravdu tak pevně přesvědčen, že se tvoje cesta s jejich už nikdy neprotne?

. . . S rozechvěním se vracím o 50 let dozadu, do období, kdy končil NEP a začínala první pětiletka – kdo se nenadýchal jejího těžkého vzduchu, nepochopí. A co ještě píše čekistický přeběhlík? Že jsem měl jako kluk nad stolem viset otcův portrét v bělogvardějské důstojnické uniformě a že jsem se mu klaněl. Kdyby něco takového tehdy nad mým stolem viselo, pak jen do okamžiku, než by někdo přišel; vzápětí by byl náš byt převrácen naruby a matka zatčena. Carský-necarský, ale „důstojník“ – z tohoto slova číselá ledová sraženina nenávisti, stačilo ho vyslovit mezi lidmi, a znamenalo to kontrarevoluci. Krátce před tím byli důstojníci zabíjeni po desetitisících bez výběru, topili je v moři na nákladních vlečných lodích. Matka schovávala jen otcovy fotografie ze studentských let (a i tak musela odpovídat na otázky, co je to za uniformu), a tři vyznamenání z války s Německem jsme měli zakopaná v zemi. Vždyť tato zem se chovala jak smyslů zbavená, nešlo jen o mě! – samo slovo „Rus“ bez přívlastků „stará, carská, prokletá“ bylo kontrarevolucí, toto slovo nám režim vrátil až v roce 1934. Už jako chlapec jsem uměl držet jazyk za zuby. Ve čtyřech letech jsem viděl čekisty ve špičatých budonovkách, jak během bohoslužby vcházejí do oltáře. V šesti letech jsem s jistotou věděl, že dědeček a celá rodina jsou pronásledováni, stěhují se z místa na místo a každou noc čekají prohlídku a zatčení. V devíti letech jsem už chodil do školy s pocitem, že mě tam mohou čekat výslechy a různé sankce. V deseti letech mi pionýři za hlasitého řehotu strhávali z krku křížek. V jedenácti a ve dvanácti na mě doráželi na schůzích, proč nechci vstoupit do pionýra. A čekisti před mýma očima odváděli dědečka (Ščerbaka) na smrt z naší chatrné a teskné chatrče na spadnutí, z našich devíti čtverečných metrů. Já jsem uměl držet jazyk za zuby! A dobře jsem věděl o tatínkových zakopaných rádech. Maminka neměla důvod tajit přede mnou, jak ve skutečnosti otec zemřel, dokonce až do mých 23 let, kdy jsem odešel na frontu, a přitom všechno svěřit spolužákovi. Na všech lžích nebyla ani tak překvapivá Žvanilova horlivost či bezcharakternost Simonjana – jako nadutost Vítězů. Okupantů. Suverenita KGB, s jakou si byla vědoma, že tak zbrzdila ohněm a mečem celou Rus, natolik zničila všechny státní archivy i všechny soukromé, že nikde v ruském prostoru nemohla zůstat ani jedna jediná nežádoucí listina. Solženicyna měli protřepaného, takřka svléknutého z kůže – u něho určitě nic nezůstalo. A přesto se mi díky tetě Marusje něco podařilo zachránit! Jestli chcete, pánové kágébáci nebo úváci, doporučuji matriku stavropolské duchovní konzistoře (rozleťte se tam, vypátrejte záznam, vytrhněte list): je tam o narození mého otce z křesťanského rodu Solženicynových,

a to Semjona Jefimoviče a Pelageji Pankratovny. . . Chcete-li obyčejný občanský dokument, potvrzený duchovním Vozněsenského kláštera ve městě Georgijevsk, Vladikavkazské biskupství, Tverská oblast, o smrti mého otce střelnou zbraní 15. června 1918 a o jeho uložení do hrobu 16. června 1918, račte se podívat. Jak víte, vaše revoluční tribunály, které popravovaly u jam, neposílaly pro duchovního, diakona a žalmistu. Po svém nešťastném a nesmyslném zranění na honu umíral otec v georgijevské místní městské nemocnici a skonal vinou ledabylosti a neschopnosti tamějšího lékaře vypořádat se s pomalou otravou krve od broků a zátky se střelným prachem v prsou. Pochován byl v centru města (ještě dlouho jsme měli doma fotografii, jak vynášejí otcovu rakev z kostela) a já si sám pamatuji, jak jsme jezdili tatínkovi na hrob až do mých 12 let a taky mám díky kostelu v paměti místo, kde tatínek ležel, než celý hřbitov rozoraly traktory kvůli sportovnímu stadionu. A když jsem po všech letech v lágrech a ve vyhnanství přijel roku 1956 do Georgijevska, zbylí příbuzní, blízcí i vzdálení, mi znovu všechno vyprávěli o tom nešťastném zranění a dali mi do ruky i důkazy celé tragedie. Nejsem ani trochu hrdý na okolnosti smrti mého otce, spíš mi připadají pobuřující.

Když jsem se pustil do líčení tatínka ze studentských let a jeho notně levé orientace, tehdy všeobecné, přesto však odcházejícího dobrovolně na frontu, vyznamenaného Křížem sv. Jiří za účast při vynášení hořících beden s granáty, ovšem později předsedy baterijního válečného výboru, nicméně setrvávajícího na frontě až do února 1918, kdy už Lenin s Trockým zradili i tuto frontu, tyto poslední bojovníky, a s nimi čtvrtinu Ruska, kladl jsem si otázku: s jakými názory se otec vrátil na severní Kavkaz? Komu patřily sympatie v právě propukajícím boji? Proti komu by zvedl zbraň? A jaký by byl jeho další a další a další osud? Jak to mám teď vědět? Vím přece, jak nezkušené a zkreslené bývá naše chápání věcí, vždyť jsem i sám potom začal sympatizovat s neuvěřitelně zrůdným leninismem. . . Ale přesto bych byl v souladu se svými dnešními pocity hrdý, kdyby se tehdy můj otec vrhl do boje s uchvatiteli – ať už v řadách bílého tažení, nebo ještě lépe rolnického, které čtyři roky otrásalo jejich kominternovským impériem na všech stranách a znemožnilo podnítit vzplanutí světové revoluce přes Budapešť, Varšavu a Berlín. A kdyby padl můj otec v tomhle boji, byl by to hrdinský čin a výzva pro mě. Ale on ne: on umřel po nešťastné příhodě na honu ještě dřív, než se zformovaly fronty občanské války.

Mé nešťastné nebožky maminky se pak nestoudné Žvanilovo pero dotkne ještě jednou: „Když přijel na prosbu své umírající matky na pár dní z fronty, dal přednost noci s milenkou. Matka zemřela, aniž se syna dočkala.“ Ne – prosebný dopis od mé matky neexistuje, lháři. (A ze sovětské fronty se propustky k umírající matce beztak nedávaly.) O její smrti 19. ledna 1944 v Georgijevsku jsem dokonce ani nevěděl, dopis od tetiček přišel s velkým zpožděním. Cítím se před matkou těžce vinen, ovšem ne tím, že jsem nepřijel, ale že jsem důstojnické osvědčení (mohlo být adresováno jen jedné osobě, nikoli dvěma) poukázal své zhyčkané ženě Nataše Rešetovské (matce jsem posílal jen peněžní poukázky) – což způsobilo, že podporu pro příbuzné frontových bojovníků získala má manželka v kazachstánské evakuaci, a ne má nemocná matka v Georgijevsku; proto taky nebyla zařazena po smrti mezi důstojnické matky, ale zůstala prostou občankou. A proto neměly tetičky ani v čem nebožku odvézt na hřbitov a vykopání hrobu v půdě zmrzlé na kámen čím zaplatit, takže ji nakonec uložili k bratrovi, který zemřel před dvěma týdny, jeho hrob byl ještě čerstvý a leželo v něm patrně i několik dalších rudoarmějců zemřelých v nemocnici. K mému odjezdu na

„krátkou propustku“ došlo za dva měsíce, v březnu 1944, a nestalo se, že bych „noc strávil u své milenky“, ale doopravdy úplně jinde, na docela jiném a velmi podivném místě: v přísně utajovaném vládním sanatoriu jménem Barvicha. Zázrak? Později, o pár stránek dál vše vysvětlím.

Konečně se po vyprávění o rodičích dostávám k sobě, k vlastnímu dětství, a především ke starému šrámu z těch let. První, pokud se pamatuji, všimli si ho detektivové KGB, když si prohlíželi mé snímky: ideální zvláštní znamení, přímo na čele, skvělá identifikace, a možná že by se k tomu klidně dalo připlácnout i něco nekalého, co třeba zavání kriminálem. . . Ba co víc: ten šrám se může stát klíčem k jeho zločinecké mentalitě. Jen ho správně rozpracovat, pak ze z něj dá udělat i „duchovní kolaps“. A *vůlí nerozbornou* přišla na řadu nejdřív ze všeho právě tahle má jizva – jak v knize Rešetovské, tak v brožuře Simonjana a teď i vědecky hloubavého díla Žvanilova, který ovšem více než z poloviny opakuje verzi Rešetovské: ta první načrtla některé standardní situace, na nichž se posléze vystaví celá standardní pomluva. V žádném případě jsem nechtěl reagovat na knihu své první ženy, před níž jsem se cítil vinen. Ale teď, když je spjata s bezpečností dalším sňatkem, nic jiného mi nezbyvá. Pojem „přímého svědka“ si vysvětlila dost podivně: u většiny událostí, které popisuje, Rešetovská nikdy nebyla. Troufá si například popisovat celu na Lubjance, pobyt v lágru, hledat prototyp Šuchova v kuchaři dělostřelecké baterie (nikdy s nimi žádná spojitost neexistovala). Popisuje můj tříletý život ve vyhnanství, jako kdyby tam byla se mnou, a přitom ve skutečnosti mě právě tehdy zradila, když mě drtila rakovina a byl jsem tak nepřetržitě sám. Dokonce se odvažuje a popisuje i průběh nemoci – když mi v prosinci 1953 šlo o život nejvíc, píše: „zdravotní stav uspokojivý“. Ale o šesti posledních, nejmučivějších letech po roce 1964, o letech před rozvodem se vůbec nezmiňuje, tam kniha končí. Těžko věřit, že to psal člověk mně kdysi blízký. Jak studeně například zmiňuje smrt mé matky, jako kdyby neměla na můj osud pražádný vliv. Nikdy si nevšimla, že mám i svůj vnitřní život a touhu objevit historickou pravdu, nepochopila mou lásku k Rusku, všechno to shrnula v prohlášení, že mi záleželo jen na tom vyniknout, „mít navrch“. (Nebylo nic lehčího – po projevech přízně ze strany Chruščova, než se vyšplhat „navrch“ a pomáhat tajemnické literatuře.) Mé texty cituje tak, aby mi co nejvíc uškodily. Ale je tu ještě něco horšího – v jakési černé chvilce se nezastavila ani před naším bratrským hřbitovem, odkud už nikdo nezasténá – a veřejně nazvala Souostroví sborníkem lágrového folklóru, přibarvených historek neznámých lidí, které jsem schválně obarvil načerno. (Právě v těch letech, kdy jsem sbíral tyto dokumenty, ignorovala mou práci, nechtěla s ní mít nic společného, neznala ani jednoho z muklů, které jsem tehdy zpovídal, a nikdy se ani jednoho rozhovoru nezúčastnila.) O to snáz líčí dojemnou péči KGB, chránící čest nevinných.⁴

Takže kde se vzal na mém čele ten záhadný šrám? Ach, vypadá to na mrazivou záhadu. Vychází najevo, že Nataša Rešetovská, manželka tohoto záhadného muže se během 15 let nikdy (z delikátnosti, z nerozhodnosti?) neodvážila ani s odstupem 25 let neodvážila zeptat svého muže, jak přišel k té jizvě. . . (Je jasné, že to věděla už od studentských let. Píše to sama, nebo jí někdo vede pero? Ale kdyby se zamysleli, k čemu ji to nutí? Co by to bylo za manželství, kdyby se styděla zeptat muže na jizvu z mládí?) Nicméně záhada onoho šrámu na čele nepřestávala prý mou ženu trýznit, a jak vypovídá ve své knize, po mnoha letech, už po rozvodu, odhodlala se

⁴Právě byla uveřejněna řada oficiálních dokumentů týkajících se knihy N. A. Rešetovské, například [23]. (Pozn. 1995)

zeptat společného kamaráda z mládí Kirilla Simonjana. A Kirill – světe zboř se – to ví. A nadto je lékař, ne nějaký chirurg, ale profesor lékařských věd, který zná psychologii medicíny, patopsychologii i freudovskou psychoanalýzu, prostě všechno, co se může hodit. Takže snadno a lehce objasňuje trýznivou záhadu: Solženicyn byl v mládí velice přecitlivělý, nesnášel, aby byl někdo lepší než on (což se nestávalo) – a tehdy zbledl jako stěna a byl blízký mdlobám. Ale jakmile mu učitel Berščadskij začal číst levity, Solženicyn se skácel v mdlobách a rozsekl si čelo o školní lavici. Je to opravdu skvělý start k životu plnému chorobné ješitnosti. Tohle vše může způsobit jediná jizva z klukovských let na čele! Možná, ale jen s podmínkou, že všechna tykadla KGB budou družně spolupracovat. A právě to se bohužel nestalo. Za tři roky se objevilo (možná z iniciativy jiného propagandistického oddělení, nikoli Čeky, ale ÚV) vlastnoruční dílko doktora Kirilla Simonjana a v něm o témž šrámu týž doktor vyprávěl úplně jinou historii: „Saňa se pohádal s Šurkou Kaganem, nazval ho ‚židákem‘ a Kagan ho udeřil. Jak Saňa padal, rozbil si čelo o kliku u dveří.“ (Pozor! na scénu přichází monarchofašista.) Zřejmě si to sami uvědomili. A protože knihu Rešetovské už komunističtí obchodní agenti rozstrkali po celém světě, esej Simonjanovu nepustili dál než do Dánska, jehož tisk nemá světový ohlas. Bylo to zanedbání služebních povinností, takže nepochybně následoval trest. Ale Kirillu Simonjanovi, abychom byli spravedliví, nelze nic vytknout – on totiž o téhle školní události z vlastní zkušenosti opravdu nic nevěděl: stalo se o 9. září 1930 v 5.A, na samém začátku školního roku, kdy Kirill právě přestoupil k nám z jiné školy a do 5.B, byl ještě nesmělý nováček, a dokonce ani slyšet o tom dohromady nic moc nemusel. Takže Čece nebo ÚV by mohl posloužit ještě třetí nebo čtvrtou verzi. Otázkou je, která verze se líp hodí. . . Snad by se daly obě propojit a kdo jiný by to svedl líp než sám Simonjan? A doktor Simonjan, diagnostik a vědec, poskytne nyní Žvanilovi profesorské řešení: nejdřív Solženicyn zbledl, neboť bylo zraněno jeho sebevědomí („byl na něj strašný pohled“), ale vzápětí se mu vydral z úst onen antisemitský výkřik. A když do něj Kagan strčil, Solženicyn padl hlavou na školní lavici a rozsekl si čelo. (Když do mě strčil, tak snad zepředu, ne? A to bych spadl na záda a mohl si rozbít leda zátylek. . .) Ale Žvanil má ještě možnost rozjet se do Rostova a s pomocí Bezpečnosti vyhledat druhého účastníka incidentu – Šurku Kagana. Vyzpovídá ho a definitivně se přesvědčí: vše se potvrdilo! A dokonce se z jejich rozhovoru vyklubou i další zpestření skandálku: několik dní předtím se prý čtyři věrní přátelé – Kagan, Solženicyn, Simonjan a Vitkevič – každý řízli starým skalpelem do prstu, smísili si kapky krve a tak se sbratřili na život a na smrt. Taky zas zařadoval týž profesor Berščadskij a kvůli antisemitovi Solženicynovi „vyloučil Kagana z Malevičovy školy“. (Nikdy taková škola neexistovala. Žvanil má patrně na mysli malíře Maleviče, ale tak se jmenoval dřívější ředitel školy, který už dostal výpověď za nedostatečnou politickou uvědomělost a potom to byla škola psa Zinověva, ale toho už taky vyhodili.) Jak „jedna paní povídala“: Ivan Ivanyč van-der-Flit byl ženat s tetou Voroncova.⁵ Jeden z nich byl zabit v brigádě slavného Slepceva.

Jenomže k přísahání těch čtyř kluků vůbec nedošlo v těch dnech, dokonce ani v tom roce, ani v roce příštím ne, protože Vitkevič v těch letech chodil do školy v Dagestanu a Simonjan tyhle naše klukovské hry zásadně ignoroval. V nějaké brigádě určitě byl, ale ne u Slepceva: se spoustou kluků, ozbrojených dřevěnými meči jsme si zuřivě hráli na loupežníky po opuštěných sklepních skladech, jakých

⁵Oblíbená říkanka z počátku století od ruského satirika Alexeje Apuchtina (1840-1893). (Pozn. překl.)

byla v rostovských dvorech spousta, a určitě s námi lital i Šurka Kagan. Navrhoval tehdy, abychom ukradli na Donu loďku a utekli do Ameriky. Tehdy 9. září přinesl do školy finský nůž bez pouzdra (tady někde má kořeny Žvanilův nesmysl se „starým skalpelem“) – a my dva jsme začali o nůž neopatrně zápolit, brali jsme ho jeden druhému – a přitom Šurka nerad bodl ostrím do kořene mého prstu (a nejspíš zasáhl nerv, aspoň tak si to vysvětluji). Hrozně to zabolelo, takovou bolest jsem ještě nepoznal; najednou mi začalo zvonit v uších, zatmívat se mi před očima a svět někam mizel (proto jsem asi tak „strašně zbledl“) Teprve později mi někdo vysvětlil, že jsem si měl lehnout s hlavou dolů, zatímco já jsem se motal k umyvadlu, abych se opláchl studenou vodou, – a probral jsem se už vleže, s obličejem v kaluži krve, a nechápal jsem, kde jsem se to octl a co se vlastně stalo. Stalo se to, že jsem šel k zemi jako kláda a narazil na kamenný schod pode dveřmi. Copak bych se mohl takhle zřít o lavici? Nejenže mi tekla krev, ale měl jsem vmáčknutou dovnitř i lebeční kost. Vyjevený Kagan ani ostatní neřekli nic učitelům a odvedli mě k vodovodu, abych si vymyl ránu, a pak za roh do ambulatoria, kde mi to bez dezinfekce sešili hrubými stehy (sovětská bezplatná lékařská pomoc); jenže druhý den mi rána zhnisala, dostal jsem čtyřicítky a prostonal 40 dní. A jak to tedy bylo s tím antisemitickým výkřikem a lamentacemi Beršadského (z vyprávění Žvanilova vyplývá, že snad výslech probíhal v době, kdy mi ještě krvácela rána na čele)? To bylo takhle: o půldruhého roku později vykřikl docela jiný kluk – Valka Nikolskij – na docela jiného kluka – Mišku Štitelmana – během rvačky, při níž si oba svorně nadávali, „ty židácká držko“, já jsem seděl kousek od nich, ale zůstal jsem neutrální a prohlásil jsem jenom, že „každý má právo říkat si co chce“; a právě *tohle* bylo kvalifikováno jako projev antisemitismu a podali si mě na schůzi, zvláště jeden přemoudřelý kluk, syn advokáta Miša Luxemburg (posléze velký odborník na francouzskou komunistickou stranu). Ale Šurka Kagan nehrál v tomhle incidentu vůbec žádnou roli. A Alexandr Solomonovič Beršadskij o tom skutečně se mnou mluvil a díky svému vlivu pedagogického vedoucího školy, nikoli třídního učitele (to popletl Žvanil), a svým pochopením pro mne ututlal skandál, jak nejlíp mohl.

A co tohle zas – vyloučení Kagana ze školy proto, že do mě strčil? To bylo až *po dvou letech*, v září 1932, a vyloučení jsme tehdy byli tři (týmž Beršadským) – já, Kagan a Mořka Gen – za soustavné sabotování dvou hodin matematiky po sobě, z nichž jsme utíkali hrát fotbal. Já jsem měl ještě jeden vroubek – schoval jsem třídní knihu, kde jsem měl nejmíň tucet poznámek, za starou skříň. (Jelikož mi Žvanil tvrdohlavě upírá cokoli lidského a vidí ve mně jen slizkého hada, dokonce i zde tvrdí, že jsem na fotbal ze školy neutíkal, ale zůstával ve třídě. Když si člověk na ten náš fotbal vzpomene! – vždyť jsme hráli na plácku ohraničeném jedinou nerozbořenou zdí chrámu Kazaňské Matky Boží před boční chrámovou předsíní a každou chvíli jsme se strefovali do zamřížovaného okýnka nebo do náhrobních kamenů mnišských hrobů. A to jsem ještě před dvěma lety chodil s maminkou do jediného kostela, kde se ještě sloužily mše, ale s tím vším se má lehkonohá klukovská nátura snadno smířila – aut! ofsajd! penalta! – vždyť nad Rusí beztak svištěl vítr zpustnutí, z něhož se asi nikdy nevzpamatuje.) Alexandr Solomonovič formuloval strašně naše vyloučení (právě vyšel zákon o právu vylučovat ze škol, dříve se vylučovat nesmělo, Žvanil si ani tohle neověřil) – a já ani Kagan a Gen jsme doma nic neřekli a celí zkroušení jsme tři dny jsme tři dny vasedávali před školou na kamenech, dokud nezpracovala holčičí „solidarita“ a třída nese-psala petici za náš návrat a „že si nás bere na starost“ – a Beršadskij se nechal

přemluvit. Vyptávali se a nakonec *jen jedno bylo jisté: že Ivan Ivanyč Voroncov byl ženat s tetou van-der-Flita*. A za tohle všecko, píše Žvanil, jsem se prý „pomstil“ Kaganovi po třiceti letech: stejné příjmení (vzácné asi jako Ivanov) dal práškači z Kruhu prvního.

Ale s tím, jak se blíží literární etapa tohoto zatraceného Solženicyna, musí začít Tomáš odhalovat taky vše, co ho k psaní ponouká, kořeny jeho falešné inspirace (sžíravá ctižádost), jak si vybírá témata („co možná nejmódnější v dané situaci“) a rovněž učitele z mládí, od prvních pokusů. A jeho učiteli, pak Koka Vitkevič a Šurik Kagan, jak se ukazuje, jsou zase především Kirill Simonjan, třebaže už je na jiné škole a my taky na různých fakultách (to nevádí, Žvanil to potřebuje pro vítězný parádemarš). A tak se celá léta scházejí výhradně na neumetených železných schůdkách Simonjanova lidnatého dvora – a právě jim a právě sem jim přináší Solženicyn své výplody a právě zde slyší vždycky z jejich úst poctivý krutý rozsudek, který by ho mohl ještě zachránit, odvrátit od jeho zhoubných literárních vášní. A právě tady, nad prvními kapitolami o tragické porážce armády generála Samsonova (takže jim je už 19-20 let, jsou na vysokých školách, ale slezinám na železných schodech ve dvoře zůstávají věrni), „řekli mu nezávisle na sobě upřímně a otevřeně: Poslyš, Saňo, nech toho! Je to zbytečná ztráta času. Nemá to hlavu ani patu. Postrádáš talent.“ A to prý okamžik zrození spisovatele-zrádce (nejprve přátel, pak vlasti, pak celého lidstva)! „Jejich slova Solženicyna smrtelně raní. Umíní si, že se kamarádům pomstí“, což se taky stane hlavním impulsem pro celý jeho další život. „Od té chvíle, jak Kirill vyslovil svůj definitivní rozsudek nad Solženicynovými literárními schopnostmi, pojal k němu Alexandr bezmocnou zlobu a náhle před ním měl takřka zvířecí strach. Strach! Začal se skutečně Simonjanova přímého a pronikavého pohledu bát. . . Jak se schovat před tím moudrým pohledem jižně temných a planoucích očí Kirilla Semjonoviče Simonjana. . . Vždycky mu budou připomínat jeho vlastní nicotnost. . .“ „Solženicyn se zoufale bál síly ironie a moudrosti tohoto proslulého chirurga a člověka vysoké inteligence.“ „Patrně by byl schopen i nyní obětovat polovinu Nobelovy ceny jen za to, že se o jeho díle vyjádří Kirill Semjonovič kladně, neboť právě on chápal smysl literatury. Pofesor Simonjan však ani ve zralém věku nezměnil svůj názor: ‚Solženicyn není umělec a nikdy nebude.‘“ „Jako umělec nemá co říct“, proto se pustil „do té smrduté hromady špíny, která se jmenuje Souostroví GULAG“. Žvanil se stále víc opírá o koncepci profesora Simonjana, kterého líčí čtenáři stále barvitěji: „Zasněná hlubina jeho temných očí získává s léty na životní moudrosti. Rodem je Armén, ale navzdory všem anekdotám o arménské vychytralosti je on velice přímočarý, nic nezatajuje. Pro něho je v sázce nejen jeho vědecká kariéra, ale především on sám. Na rozdíl od Solženicyna je to *osobnost*.“ A tak postupně, během celé řady přátelských setkání od začátku podzimu 1975 (jakmile byla knížka zadána) líčí profesor Simonjan dychtivému Žvanilovi všechny klíčové události Solženicynova života a vůbec – co je to za člověka. „Profesor Simonjan s jistotou tvrdí, že bledost a mdloby jsou navozené reflexy, které si dokáže Solženicyn sám vyvolat bez nejmenších problémů. . . Dívám se na Solženicyna očima lékaře. Jeho osud předurčil jeho genetický kód. Solženicyn trpí komplexem méněcennosti, který se projevuje agresivitou a ta následně vyvolává mánii velikášství a ctižádost.“ (Nežehráme na problematickou originalitu téhle freudistické abecedy. Ale závěr o mé duševní chorobě – výše, bod 20 -je rovněž Simonjanův, dobře že nepracuje v institutu Serbského.)

Je nejvyšší čas konstatovat, jak jsem se choval na frontě. Tak tohle nám zase nejlíp objasní profesor Simonjan, neboť „byl díky

své chirurgické profesi automaticky zařazen k chirurgickému praporu. Zvláště v prvním období po vypuknutí války to vůbec neznamenalo relativní bezpečí. Kirill Semjonovič musel občas odložit skalpel a vzít do ruky samopal a bít se s nepřítelem, místo aby pomáhal raněným.“ Nu což, na frontě to tak v jednačtyřicátém opravdu vypadalo. Ale bohužel, chce to malou retuši: v první etapě války, stejně jako ve druhé a ve třetí, Kirill na frontě nebyl. Celý rok 1941 ještě studoval na institutu v Rostově. Když absolvoval, odjel s jakousi zdravotnickou plnou mocí do Střední Asie, prožil tam celý rok 1942 a část roku 1943. Teprve v tomto roce se octl v jakési nemocnici, o němž Žvanilovi sděluje, že právě tam přicházely jemu a Lydii Ježerec mé bezhlavě neopatrné dopisy. Ale co to může být za frontovou nemocnici, když tam měla trvalý pobyt i Lydie, moskevská aspirantka v oboru literatury, která zůstala celou válku v civilu? Aha. . . hm. . . vždyť to bylo přece vládní sanatorium Barvicha. Lydiin otec, doktor Ježerec, tam byl tou dobou primářem. A povolal k sobě ze středoasijské evakuace svého předpokládaného budoucího zetě Kirilla. Kirill tam sloužil až do podzimu 1944, kdy teprve odcestoval na frontu. Takže Simonjanovy válečné lekce jsou poněkud krátké. Co se dá dělat, Žvanil musí mou frontovou biografii zvládnout sám. Posbírá jisté informace od svých šéfů a traktuje můj pobyt na frontě takto: „Dělostřeleckou průzkumnou divizi měl v rezervě Hlavní štáb, což znamenalo, že pouze Generální štáb a Vrchní velitel armády (jak blízko byl svým služebním zařazením Solženicyrn Stalinovi!) měli právo rozhodovat o místě a čase jejího nasazení. Byla přísně utajena. Kdyby ji nepřítel vypátral (následuje výčet hrůz). . . Velitel baterie zvukové rozvědky byl *povinen* ustoupit při sebemenším zakolísání v přední linii – neměl právo riskovat ztrátu mimořádně drahé techniky.“

Žvanil se na půdě frontové terminologie pohybuje jako slon v porcelánu. „Rezerva hlavního velení“ je společný termín pro veškerou artilerii. Dělostřelecké baterie jsou rozmístěny po všech frontách, prakticky je používají všechny armády a armádní sbory. Stejně to bylo s naší průzkumnou divizí; zvukové baterie jsou podřízeny těžkému dělostřeleckému pluku a sdílejí s ním všechny úspěchy i těžkosti, ostřelování, bombardování, pohyby přes minová pole, přepravy a na předmostí vyjíždí díky své lehkosti první, vysunuje se bez děl dopředu, ale má samozřejmě jiné úkoly než pěchota. Ale žádné idiotské nařízení – ustoupit při sebemenším zakolísání v přední linii – nikdy neexistovalo, naopak jsme velmi často drželi pozice a odváželi jen raněné. Naši techniku SČZM-36, stanici z roku 1936, Němci výborně znali, v jednačtyřicátém jich ukořistili spoustu, ale nenamáhal se je kopírovat ani použít, protože sami měli stejně dobré. A zvukových baterií existovalo nejmíň 150, a neměl je pod palcem Stalin, každých 10 kilometrů fronty mělo svou a její ukořistění by Němcům nic konkrétního o naší strategii neřeklo. S takovými znalostmi a na takové úrovni obeznámenosti s problémem je napsána celá kágébácká knížka.

Ovšem horlivý Žvanil má už pohromadě všechny materiály k vynešení rozsudku nade mnou: koncem roku 1942 se stává Solženicyrn velitelem baterie zvukové rozvědky, 1943 se Solženicyrn „ještě cítí v roli frekventanta vojenského učiliště (? – tohle má zřejmě na svědomí kolektivní spolupráce), v roce 1943 je pro Solženicyrna výhodnější být aktivním a věrným důstojníkem Rudé armády. Nikdy v životě nestál tvář v tvář přímému nebezpečí“. „V letech 1943-44 se Solženicyrnovi na frontě líbí.“ „Daleko od bezprostředního ohrožení života, obklopen čtyřmi(!) úslužnými adjutanty (celá baterie měla 60 lidí), žije si Solženicyrn přímo jako vnuk bohatého stat-

káře.“ Dokonce – „ani jednou se přímo nezúčastnil bitvy“. (Sem tam nějaký řád, ale to není jeho píseček.)

Bože, to je nuda. Bože, ta jejich ubohá paměť. Duté a nerozbitné beraní lebky! Když rozšířili první pomluvu o mém zajetí a gestapu (utrousil ji na zasedání komise pro volbu Leninovy ceny znalec literatury, generální tajemník komsomolu), povstal Tvardovskij v celé své úctyhodné výšce a plným hlasem přečetl z mého rehabilitačního osvědčení (Nejvyšší soud SSSR, usnesení č. 4n-083/57 ze 6. února 1957): „Z válečného posudku vyplývá, že Solženicyn bojoval na frontě Velké vlastenecké války od roku 1942 až do dne zatčení, t.j. to února 1945, statečně se bil za Vlast, nejednou dokázal svým osobní hrdinstvím strhnout za sebou vojáky jednotky, jíž velel. Solženicynova jednotka byla nejlepší z divize v disciplíně i v bojových akcích.“ Slyšeli to – a všechno zapomněli! Tak zase znova a z jiného konce. (Rýsuje se ovšem ještě jedno východisko: rozehnat náš Nejvyšší soud.)

Vraťme se však ke Žvanilovi: nenabral si té chronologie nějak moc? Aby se do toho nezapletl. . . Takže: v roce 1944 se Solženicynovi v armádě líbí, absolutně nic mu nehrozí, nezúčastnil se ani jediné bitvy. A dál – útok na Východní Prusko a „během jednoho z protiútoků se jeho baterie ocitá v obklíčení“. – Zajímavé by bylo zjistit, kdy přesně. . . – Ale co, jaký by to mělo význam. . . Já jim ale přesto pomůžu: v noci z 26. na 27. leden 1945 mezi vesnicemi Adlig-Schwenkitten a Dietrichsdorf. Ale odkud se ten gauner prohnal o téhle epizodě dověděl a dokonce i jméno Adlig-Schwenkitten zná? No ano – ze Souostroví (díl 1., kap.6), vždyť jsem to tam celé popsal. (Jenom Dietrichsdorf jsem nejmenoval – a Žvanil ho tam taky nemá.) A vida: „Kapitán Solženicyn opouští své lidi i drahocennou techniku a zachraňuje se útekem. Panika a zvířecí strach byly silnější než on. Nesmí zahynout! On ne. . . Solženicyn utíká do bezpečí. Riskuje, že bude zastřelen. Ale má štěstí. Má věrného seržanta Ilju Solomina. Ten vyvede z obklíčení techniku i vojáky – a Solženicynovi všechno projde.“

Haťa-paťa. . . vždyť tohle zavání hromadnou popravou! Když velitel baterie dezertoval, byli tu přece ještě dva důstojníci (někdy i třetí – zvukový technik), a co staršina – a kam se ti všichni podělí? Taky dezertovali, když baterii vyvádí z obklíčení obyčejný četař Solomin? Ale kde tohle všechno mohl Žvanil vzít? Že by mu to napovídal Solomin, je vyloučeno. Ani se s ním nesetkal (v knížce není poděkování Solominovi). Nemluvil s ním a ani jediný důstojník nebo voják z baterie či divize. (Většinu z nich nenašel a ti, na něž dorážel, se špíny Žvanila štítily.) Zbývá se smířit s tím, že tu noc musel mít desetiletý pražský chlapec zázračné vidění. Zajímalo by mě, jak by to asi vysvětlili Freud a doktor Solomin. . .

A byla to nezapomenutelná noc, ještě dnes ji mám před očima jako živou. Nesčíslněkrát jsem se ji chystal popsat: nejdřív v lágru, čtyřstopým trochejem, v pokračování Pruských nocí. A něco už jsem dokonce napsal, ale neschoval jsem si to a z paměti leccos vymizelo. A potom jsem se o to chtěl pokusit prózou, už ve vyhnanství, ale nakonec jsem dal přednost jiným, důležitějším námětům, takže jsem to zkrátka nestihl. Všechny své pocity z Východního Pruska jsem nakonec vložil do Srpna 1914. A ve vykuchané paměti mi zbyla jen ta noc. Teplý pošmourný večer, když jsme se přesouvali k nové bojové sestavě, se rozplynul v jasné měsíční noci. Absolutně vylidněný – i od našich vojáků – Dietrichsdorf a v něm statek jako palác, za celé tažení Pruskem jsme takový neviděli, ale teď zaplavoval zimní měsíc široké schodiště a sloupořadí a svítil i do sálů, dokud jsme nerozsvítili svíčky a žárovky na akumulátor. Samozřejmě že jsme tu instalovali centrálu a pak okouzleně bloumali dalšími

sály. Za čtrnáctidenní tažení se vojáci nasýtí pruského blahobytu a nikdo se už po dalších trofejích moc nesháněl – ani na to nebyla nálada, kazila nám ji nervozita. Náš střemhlavý nápor směrem k Baltickému moři odřízl a ohnul cíp německé fronty, který ovšem vzápětí zmizel a kolem se rozhostilo liduprázdné ticho. (K zabezpečení riskantního útoku byla vržena celá naše 68. dělostřelecká brigáda v noci z 26. na 27. leden do vakua; bez jakýchkoli zpráv o reálné situaci, bez ochranné pěchoty a právě ve směru protiútoků v Prusku obklíčených Němců, jímž chtěli blokádu prorazit.) Naše pěchota se neukázala, přední linii nepřítel nikdo neznal a oni o sobě nedali vědět ani světýlkem ani hlukem. Ale rozkaz zněl, abych právě na téhle hranici rozmístil kolem jedenácté večer zvukové hlídky – za celou válku poprvé směrem na východ! Vždycky to bývalo na západ. Hlídky rozvinuly kabel do obvyklého vějíře – ale kam s pozorovatelnou a varovnou signalizací? Přímo směrem na východ leželo před námi velké zasněžené jezero. Poručík Ovsjannikov, velitel čety, si s sebou vzal samopalník a šel se podívat, co se děje v domku na protějším břehu jezera. Měsíc stále svítil, ale občas ho zakrývala plující oblaka (jejich stíny se míhaly na sloupech), takže do dálky moc vidět nebylo a odcházející muži se tam postupně rozplynuli. Zato tady, v našem neočekávaném paláci – tady se našlo ve sklepě nespočet (na sovětské poměry) potravinových zásob, hlavně zavařovaných; stačilo rozehrát sklenici v horké vodě, povolit těsnící gumu, a už se na talíř jen sypaly a málem prskaly vepřové kotlety, jakoby čerstvě smažené. Otvírali jsme jednu sklenici za druhou, bloumali jako náměsíční po neobyčejně krásných sálech, za inkrustovanými stolky hltaly šedé pláště cizokrajné pochoutky – a nikoho nezajímalo, co bude za půl hodiny. . . (Tyto dojmy poznamenaly i Banket vítězů, i když jde o jinou noc ve štábu divize, kde se skutečně večerelo na zrcadle.) Ovsjannikov se samopalníkem se dlouho nevracel. Pak se objevili jako malá tečka, která se po chvíli podivně protáhla, a třebaže už byli blízko, pořád jsme ještě celou skupinu přesně neviděli a nerozuměli jsme tomu. Byli to čtyři váleční zajatci, právě Ovsjannikovem osvobození, Francouzi, jak se už dalo rozeznat podle šedomodrých uniforem. Šli tak pomalu a blízko u sebe proto, že nesli na ramenou mrtvé tělo našeho Šmakova, horlivého vojáka, který u Orlu prodělal kontuzi a od té doby raněn nebyl; smrt si ho našla až teď u osamělého pruského domku. Byli tam Němci na útěku a stříleli na ně; Francouzi tvrdili, že jsou tu Němci rozptýleni všude a sami nemohli uvěřit svému štěstí, svému osvobození. Byli to první Francouzi v mém životě a u všech vojáků taky – jeden z nich měl aristokratické držení hlavy a způsob řeči. Jaká jim asi musela připadat takováhle noc? Únik ze zajetí v přízračném svitu měsíce, pokud je vzápětí někdo nezastřelí. Měsíc a stíny oblaků nepřestávaly putovat po sloupořadí, dokud se (naštěstí) obloha nezatáhla úplně. A náš padlý už ulehl do korby nákladáku. Pochodem této pohřební skupinky po zamrzlém jezeře ve svitu měsíce vlastně začaly všechny události té noci: bezhlesý útok velké skupiny nepřátel na naši hlídku po levém boku – Jermolajevovi a Jančenkovi usekli lebky lopatami. Ovsjannikov se je snažil zachránit, ale byl bezmocný, objevil tam celou kolonu. Vzplanuly bezhlesé požáry – zleva i zprava. . . Všechno v naprostém tichu, ale do Dietrichsdorfu se nikdo neodvážil. Vtom se z týlu přiřítíl na koni staršina Korněv – cestou se ho snažili v lese bez hluku zadržet, ale prodral se. Zatím jsme měli spojení, které navázali dělostřelci z Adligu-Schwenkittenu, ležícího dva kilometry za námi – telefonoval jsem všechny podrobnosti, ale na štábu divize tomu nevěnovali žádnou pozornost, neboť útočit nelze bez palby a řevu vojenské techniky, to se nám jen zdá. Ale právě takhle se té noci pokoušeli obklíčení

Němci dostat našim úzkým klínem ke svým jednotkám: bez dělostřelecké palby, nejdřív nápořem velkého množství pěchoty. Bylo jasné, že zvukový průzkum tu není k ničemu, a protože jsem už spojení ztratil, vzal jsem odpovědnost za ústup baterie na sebe. Od nás vedly do Adligu-Schwenkittenu dvě cesty asi kilometr od sebe – jedna severněji, druhá jižněji, obě přes les. Zatím to vypadalo, že severní cesta je nebezpečnější, tam se snažili zadržet staršinu. – A tak jsem vyslal na velkých saních, do nichž jsme zapřáhli německé tahouny, stanici, zvukové přijímače a to nejcennější jižní cestou a důstojníkem Botněvem (v oddílu byl i Solomin). Po příjezdu do Adligu měli poslat spojku, že je vše zachráněno. A my jsme zatím rolovali všechny rozvinuté linky a nakládali na dvě auta. Dlouho jsme o našich saních neměli zprávy, nakonec dorazily severní cestou: naši dojeli do Adligu, i když se jim cestou saně v lese rozpadly a vojáci si museli zahrát na tesaře a stloukat je dohromady. V Adligu, kde stály napevno dvě naše palebné baterie, osm 152mm děl, panoval zmatek. A my jsme se už stáhli a vyrazili s přední, zadní a boční pěchotní obranou severní cestou, lesem, kde nebylo tolik sněhu, ale auta zapadají tak jako tak a my je spojenými silami vytahujeme a vytahujeme, jak jsme si už ostatně zvykli v severozápadních bažinách. To nás nejvíc zdržovalo. Ovsjannikov vedl kolonu aut a já s dvěma vojáky jsme průvod uzavírali tři sta metrů za nimi; museli jsme postupovat velice pomalu a s přestávkami, jako kdybychom se procházeli vlídnou nocí a obdivovali bělavé stíny polí a nebes – a přitom se na nás mohl vrhnout každou chvíli a z kterékoli strany nepřítel a proděravět nás jak řešeto.

Pocit z té noci zůstane člověku v paměti navždycky – přebýváme na této zemi, ale nejsme k ní připoutáni, tělo je lehké, je nám propůjčeno jen dočasně, a světlá procházka po přízračných místech, kam nás zanesla náhoda, může kdykoli skončit – a my jsme připraveni odlétnout. Dorazili jsme však do Adligu bez úhony, jenom na poslední pasece uvízla půldruhatunka s kuchyní a ne a ne ji dostat ven. Nechali jsme ji tam ve sněhu a šli do Adligu. Teď jsem mluvil se svým štábem průzkumné divize telefonicky – a zase jsem nedostal povolení odcházet z Dietrichsdorfu. Ale v Adligu jsem teď s celým obozem taky zůstat nemohl: stáhl jsem ještě dva kilometry dozadu, za řeku Passarge, blíž ke štábu divize veškerou techniku, nákladáky a skoro celý oddíl – a sám jsem zůstal se třemi vojáky vyprošťovat půldruhatunku s kuchyní. Prosil jsem dělostřelce, aby mi půjčili traktor – prý to nejde, neboť traktory musí stát připraveny u děl. Vtom jim zatelefonoval ze své pozorovatelně udatný divizní major Bojev: „Obkličují mě!“ – a spojení se přerušilo. (Tam také padl.) Tím spíš traktor nedostanu. Ale během vyjednávání za mnou přišel komisař naší divize Paškin: proč prý ustupuji. . . Okamžitě vše pochopil – na svou odpovědnost vzal traktor a odjeli jsme spolu pro tu zatracenou půldruhatunku. Bylo to asi čtyřista metrů, naše děla jsme měli na dohled. Jakmile jsme tam dojeli, traktorista se okamžitě otočil – a náhle se z bílé mlhy, nebylo vidět odkud, ozvala palba a do blatníku traktoru zabušily kulky. Traktorista okamžitě vyrazil sám zpátky k dělům. Nestihli jsme si ani představit, co dál, kam míří – nalevo od nás, z té jižní cesty, kde se Němci zřejmě formovali, rozlehlo se na pláni hromové „hurrá!“, podobné našemu „hurá“ – a desítky vojáků v maskovacích pláštích se zvedly ze sněhu, a na děla už letěly a ohnivě třaskaly granáty, které jim zneemožnily odvetnou palbu. (Sedm děl bylo zničeno, hlavně ulámaný, a teprve osmé dohnal náš traktor, jediný v pohybu.) My jsme už přestali pomýšlet na Adlig a v malém hloučku jsme se rozběhli po zasněžené pláni přes jámy, přes ploty k uježděné cestě; pálili po nás jen svítícími střelami, zřejmě jim střelivo došlo a to, že jsme viděli

ohnivě červené čáry a jejich směr, nám cestu usnadnilo. (Komisař měl na sobě tříčtvrteční kožíšek, vadil mu, svlékl ho, ale jeho sluha Salijev kožíšek popadl a táhl ho celou cestu.) Tak jsme se vlekli po pláni nazdařbůh, padali jsme (na boku jsem měl v polní sumce Rezoluci č.1) – ale znovu se vrátil týž pocit: tělo půjčené, dočasné a pramálo důležité, zjitřené uvažování, ale ne strach, jako když cítíš nebezpečí, ale v myšlenkách se ti honí a honí různé scény prožitého života. Nakonec jsme to zvládli i přes řeku Passarge. Za záchranu průzkumné baterie a techniky jsem byl spolu s dalšími několika důstojníky 68. brigády navržen na Řád Rudého praporu. Oni ho brzo převzali, ale mně to zkazil příkaz k zatčení, který přišel z Moskvy.

přeložila Ludmila Dušková

Ray Bradbury: Přemíra beznaděje

Jak je to možné? Jak je možné, že jsme jedním z nejvýznamnějších národů na světě. . . a přesto je tu ten pocit neodvratné záhuby? Jak je možné, že ačkoli náš prezident chodí se zraněním, my si křepce poklusáváme, ovšem. . . pod přikrovem temného mraku, který napovídá, že se chystá něco strašného? Jak je možné, že až se k nám každoročně usilovně dobývá a hrne půl milionu přistěhovalců. . . my si libujeme v čemsi, co by se dalo nazvat přemíra špatných zpráv?

Dnešní Amerika: Chceme vědět, jak v tuto hodinu vypadáme, co v tuto minutu cítujeme, co si představujeme právě teď. A tak si zapneme televizi. Jak vypadáme v televizním oku s osmdesáti miliony čoček? Chytili jste mě včera večer, jak se přiznávám, co jsem chytil a co chytilo mě?

Vzpomínáte, co radil Starbuck básníkmu Ahabovi?. „Mě se, brachu, nebojte. Třeste se sám před sebou, kapitáne.“ Amerika by si měla dát pozor především sama na sebe. Dnes jsme všude u vytržení, že se na nás někdo dívá. Panebože, podívejte, já jsem na devátém kanálu! – My netrpíme nadvládou totalitárních šilenců, nýbrž udivujícím bujením svého zpodobování. My účinkujeme sami pro sebe, ne pro Velkého bratra. Zamílovali jsme se do zrcadel. Okamih kamery a úplně obyčejný občan s hlavou jako brokolice se promění na Travoltu nebo Madonnu.

A to všechno v lokálních televizních zprávách, v patnáctivteřinových šotech o nejnovějších katastrofách. Zvěsti o zvěrstvech zvěstujeme v 11.00. „Povězte nám, paní Guitierrezová, jak vám je, když vám před pár minutami zastřelili syna!“

Do divadla nechodíme, my divadlo jsme. Zaplavujeme televizní studia a doháníme zemi k posedlosti výstupy gumáků. Předvádíme se v seriálu „Chytří, krásní a bohatí“ a zapomínáme při tom, že fakta v něm jsou z 90 % k ničemu, jakmile se přijímač vypne. Nezajímáme se, kdo byl Napoleon, chceme vědět, kde byl pohřben. Nechceme vědět, proč vtrhl do Ruska, ale kdy.

Jeden můj přítel se chvástal, že si koupil parabolickou anténu, která dokáže nabrat, probrat a zabrat 200 televizních kanálů křížujících po zpitomělém nebi. Sakra práce, řekl jsem mu, tys jen získal větší klam a chytíš víc nicotností: tu krev na teniskách O. J. Simpsona, tam AIDS Domu Usherů, jinde Smrtelně nebezpečné úseky amerických dálnic, každý vůz skvělá pohřební hranice nesmyslné rychlosti. A v každé zahrádce před domem jedna zpovídaná paní Guitierrezová, která své vystoupení současně sleduje v televizním zrcadle.

A ty epileptické přízraky na fotbale, baseballu a při hokejových zápasech, co se pro televizní kamery dostávají do transu – jak zastavit jejich pantomimické produkce?

My, soudci a porotci, kteří soudíme, odsuzujeme nebo osvobozujeme provinilce, posuzujeme případy, k jejichž řešení nemáme kvalifikaci – jak zacpat ústa tomuhle nasazení?

Problémem nebývá celostátní souhrnné zpravodajství, to se dá celkem přežít. Problémem jsou nájezdy paparazziů lokálních televizí, kteří vás po celou půlhodinu ostřelují stínáním hlav, sexuálním harašením, popravami gangsterů v patnáctivteřinových šotech. Takovou palbu nedokáže žádná napadená armáda přežít. Kulky, skutečné i psychologické, zraňují a zabíjejí.

Takže musíme být na stráž, odrážet samo jádro beznaděje, zacílit na panický strach ze syndromu týdne, mít se na pozoru před seancí lokálního televizního zpravodajství.

Týden co týden, dvaapadesát týdnů v roce potřebuje redakce zaostřit na zvlášť povedenou katastrofu, aby se rozvířilo bahno a přilepilo loutkové diváky k bedně.

Vzpomínáte na jablka otrávená přípravkem Alar, o nichž jsme tak dlouho slychali ve večerních zprávách, že nás zničí, až zničila určitou část ovocnářského průmyslu?

Pamatujete, jak ze sklepa stoupal jedovatý plyn a dusil vám děti? Anebo jak hrozny dovezené z Peru obsahující arzenik slibovaly strhat naše ústrojí?

Anebo na to nukleární roztavení Třímílového ostrova, na němž k žádnému roztavení nedošlo, nikdo nebyl zraněn, nikdo nezemřel? Panika vydržela čtrnáct dní, spíš tři týdny. Sledovanost stoupala. Morálka klesala.

Co s tím? Nechte na záznamníku své lokální stanice vzkaz s podrobným popisem tuposti osazenstva. Pokud potkáte moderátory zpravodajských pořadů, sdělte jim, že mají příliš velký plat a příliš malý mozek. Zeptejte se jich, jestli by je neobtěžovalo vysílat dvacetivteřinové šlehy místo patnáctivteřinových šotů. To by se to vylepšilo!

Přestaňte říkat, že tihle televizní nadháněči jsou prvotřídní myslitelé. Vyžadujte, aby vrátili své statky a předali nám skutečné zprávy. Přestaňte s nimi zacházet, jako by byli Popelkami, řekněte jim do očí, že jsou ošklivé sestry, z jejichž úst nepadají diamanty a smaragdy, ale pavouci, žáby a ropuchy. Každé otevření jejich úst ničí ekologii.

S těmito zpovědníky našich černých duší je třeba hovořit a říkat jim, že jejich hrůzu nahánějící pravdy děsivým opakováním skončí jako Veliká lež. Nejsme tak špatní, jak nám tvrdí, ale tu beznaděj, tu v sobě máme, protože oni ji do nás jaksi vpravili.

Podstatou toho je, že jestliže civíte jako strnulý jelen uprostřed silnice, oslepený světly, která se řítí vás srazit, musíte počítat s tím, že tisíc takových nocí vás přesvědčí, že konec světa je na dosah, že Amerika je brutální a že sebevraždy, vraždy, znásilnění a AIDS jsou naším osudem. Sami jsme se zatratili. Teď se sami musíme zachránit. Nikdo jiný to udělat nemůže.

Vypněte televizor. Pište redakcím lokálních televizí. Pošlete je k čertu. Jděte se s přáteli posadit na zahradu.

přeložila Jarmila Emmerová

Osip Mandelstam: * * *

Žijeme a necítíme pod nohama zemi,
na pár kroků nic z našich slov slyšet není,

a kde ještě zbývá vůle na kus řeči,
kremelského Kavkazana věnčí.
Jeho tlusté prsty jsou jak mouční červi,
slova – činky, od nichž se ti neuleví.
Smějavé jsou jeho švábí fousy,
v plném lesku holínky se nosí.
Tlupa krátkokrkých vůdců se v něm vidí,
on se baví službičkami pololidí.
Tamten píská, mňouká, tamten vzlyká,
on sám hřímá jen a podotýká.
Za výnosem výnos jak perlíkem vtouká –
těm do čela a těm pod nos, do slabin či oka.
Tu poprava je, a tam veselice
a široká náruč Osetince.

Listopad 1933

Václav Daněk

Plav! v síti

Protože v každém čísle PLAV!u inzerujeme, že existuje i jakési „rozšířené vydání“, rozhodli jsme se tato slova naplnit protentokráte i činy. Proto v této „lineární verzi“ je k nalezení i historicky poprvé publikovaný český překlad epigramu Osipa Mandelštama (přeložil Václav Daněk), za který byl v roce 1934 uvězněn. Jedno z jeho ruských znění (Mandestam jej recitoval ve více verzích) naleznete na stránkách www.litera.ru. O dalších Mandelštamových osudech se více dozvíte například na adrese www.spartacus.schoolnet.co.uk.

-192
Секретно
кв. № 2

1933 г. 11. 11.

Министру внутренних дел Чехословацкой
Социалистической Республики

товарищу Е. Сидору Обзине
г. Прага

Здравей товарищ Обзине!

В на русском языке вышла книга чехословацкого журналиста
Крече под названием "Спираль измены Солженицына", сокращен-
но которой ранее был опубликован в Италии издательством

написана с использованием большого фактического материала,
публицистический характер, с позиций пролетарского интер-
национализма вскрывает классовые корни ненависти Солженицына к социа-
лизму, активно использовались реакционными кругами Запада
изменников в идеологической диверсии против стран социалис-
тического содружества.

В свет данного издания явился результатом добросовестного
и настойчивой совместной работы с нами сотруднико-
в МВД ЧССР и 5 Управления КГБ СССР.

Для глубокого удовлетворения по поводу успешного завершения
операции, Комитет государственной безопасности СССР считал
своевременным, если с Вашей стороны не будет возражений, награ-
дить 10 Управления МВД ЧССР генерал-майора В. Старека и
рядовых чехословацкой разведки званиями "Почетный сотрудник
спецслужбы" и денежными подарками – пятерых оперработников Главис-
следования МВД СССР, принимавших наиболее активное участие
в данном мероприятии.

Ваша работа согласна с намерениями Предложения, просим сообщить
исполнительным органам государственной безопасности СССР.

Секретно
Секретно

Министерство государственной безопасности СССР

Александр

1933 г. 11. 11.

Koho zaujala osoba Tomáše Řezáče – autora protisolženicynovské knihy *Spirály Solženicynovy zrady*, najde podrobnosti na stránkách www.mvcr.cz.

Bohatý historický materiál týkající se Solženicyna a akcí KGB proti jeho osobě obsahují stránky psi.ece.jhu.edu, odkud pochází i výše uvedená kopie poděkování ministru vnitra Obzinovi.

Štastnou PLAV!bu.

Rozšířené vydání PLAV!u naleznete na adrese www.splav.cz.